

Bercsényi-huszárok Kassán 1906-ban – Miskolc város és Borsod vármegye Rákóczi újratemetésén

GYULAI Éva

Bercsényi-Husaren in Kaschau im Jahr 1906 – Die Stadt Miskolc und das Komitat Borsod auf der Wiederbestattung von Rákóczi

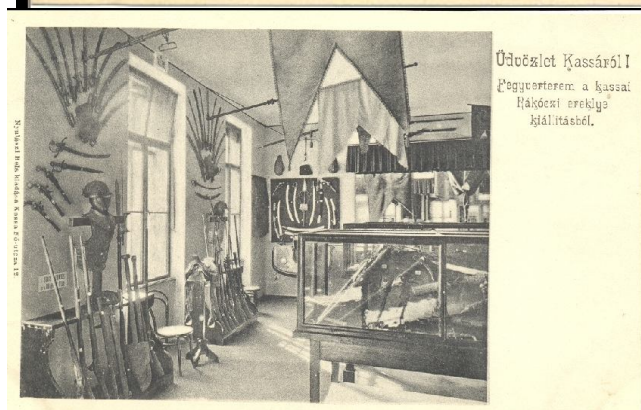
Bei der Beerdigung des im Exil in der Türkei gestorbenen Fürsten Rákóczi und seiner heimatlosen Gefährten im Jahr 1906 in Kaschau (heute: Košice, Slowakei) spielte das Komitat Borsod eine wichtige Rolle. Das Komitat und die Stadt Miskolc ließen sich bei der Beerdigung von einem aus 35 Mitgliedern bestehenden, berittenen Prunkbanderiaum vertreten. Der Zug, der die Asche transportierte, hielt vor der Beerdigung, übrigens am 28. Oktober 1906 um 23 Uhr 21, am Bahnhof von Miskolc für eine kurze Zeit an, wo Rákóczi und seine Gefährten von den Komitats- und Stadtleitungen begrüßt wurden. Am nächsten Tag nahmen diese Leiter an den Feierlichkeiten in Kaschau teil. Ein Sonderzug brachte sogar die Bürger von Miskolc dorthin. Das Prunkbanderiaum vom Komitat Borsod trug die zeitgenössischen, grünen Uniformen vom Regiment von Miklós Bercsényi, dem Hauptgeneral im Freiheitskampf von Rákóczi, die kurz vor den Feierlichkeiten auf Kosten des Komitats und nach dessen zeitgenössischem Muster angefertigt worden waren. Die Mitglieder der Husarenmannschaft stammten aus der Elite von Miskolc und dem Komitat Borsod. Die während der Beerdigung gemachten Fotos wurden von den vielen Familien wie Reliquien aufbewahrt.

*

Miskolc és Borsod vármegye 1906-ban Rákóczi és bujdosó társai kassai temetési ceremóniájának egyik főszereplőjévé lépett elő, pedig nem sokkal korábban még szó sem volt róla, hogy a város, amely egyébként rég áhított törvényhatósági joga elnyerésének küszöbén állt, illetve a vármegye is az első sorokban kísérelje a hazatérő fejedelmet „második utolsó” útjára. Jóllehet mind a város, mind a megye és a Rákócziak kapcsolata évszázadokra nyúlik vissza, Rákóczi Zsigmond ugyanis a Borsod megyei Szendrő végvárának főkapitányaként lépett a politika porondjára a 16. század végén, I. Rákóczi György korábban borsod főispán volt, s II. Rákóczi Ferenc pedig kétszer is (1704-ben és 1706-ban) Miskolcot tette meg, igaz, csak néhány hétre a kuruc államvezetés székhelyévé; a Rákóczi-kultusz ennek ellenére nem gyökerezett mélyebben Borsodban és Miskolcon. Mint a Monarchia Magyarországnak legtöbb helyén, Miskolcra és a megyére is sokkal jellemzőbb volt a Kossuth iránti lelkesedés, így történhetett, hogy nem sokkal Kossuth halála után egészalakos szobrot emeltek a „turini remetének” Miskolc legszebb terén.

Rákóczi „újrafelfedezése” Borsodban is kultusz országos élénkülésének volt köszönhető, bár a Szendrei János által szerkesztett Miskolc-monográfia¹ munkálatai és megjelent kötetei a város „kuruc” múltjára is felhívták a közvélemény figyelmét. Rákóczi hazatérésének fontos előkészítője volt az 1903-ban Kassán (ma: Košice, Szlovákia) rendezett „Rákóczi ereklye-kiállítás” (1–3. kép). A kiállítás egyik szervezője Miskolc (illetve a városhoz tartozó Mindszent község) szülötte és monográfusa, Szendrei János hadtörténész volt, s az országos hírű eseményen az 1899-ben alapított Borsod-Miskolczi Múzeum és Borsod Vármegye Levéltára levéltári dokumentumokkal és militaria-anyaggal vett részt.

¹ SZENDREI 1886–1911



1—3. Képeslapok a kassai Rákóczi ereklyekiállításról, 1903. Zempléni Múzeum, Szerencs. Képeslap-gyűjtemény

A kassai ún. ereklyekiállításról megjelent műtárgylista² szerint az 1. teremben a Borsod-Miskolczi Múzeum egy csengőt állított ki,³ a 2-ikban pedig Borsod vármegye nemesi felkelésének zászlaját.⁴ Az utóbbi értékes műtárgy ma is megvan a miskolci Herman Ottó Múzeum történeti gyűjteményében (HOM TGY 53.1539.). A zászló szerepeltetése is igazolja, hogy a korabeli kiállítók mennyire tágran értelmezték a Rákóczi-kort mind kronológiai, mind politikai értelemben, hiszen Borsod vármegye 1790-ben készült bandériumi zászlaját a pozsonyi királykoronázás alkalmából készítették és használták, amikor a Szent Korona, visszatérve Bécsből Magyarországra, a soros Habsburg-uralkodó, II. Lipót fejére került. Ugyancsak a „Fegyverek, csataképek, arcképek és zászlók a 17—18. századból” című 2.

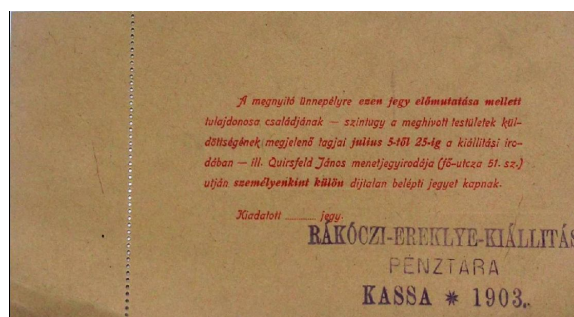
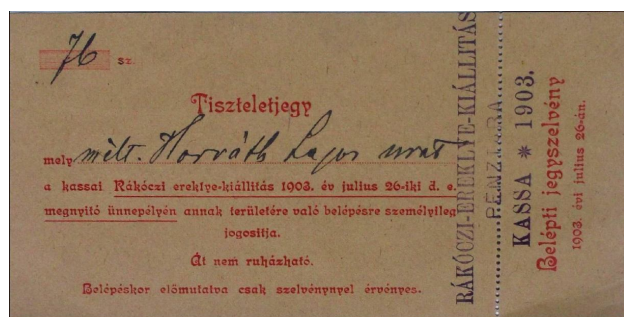
² A KASSAI RÁKÓCZI EREKLYE-KIÁLLÍTÁS LAJSTROMA. SZERKESZTETTE: MIHALIK JÓZSEF. 2-IK BŐVÍTETT KIADÁS. KIADJA: A RÁKÓCZI EREKLYE-KIÁLLÍTÁS VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA. KASSA. NYOMTATOTT VITÉZ A. KÖNYV-. KŐ- ÉS MŰNYOMDÁJÁBAN. 1903.

³ 1-ső számú terem. 201. **Csengetyű**, sárgarézből, öntött, gazdag domborművű ornamentumokkal ékesítve, a 17. századból.

⁴ 2-ik számú terem. 78. **Lovassági banderialis zászló**, kék selyem, aranyfonalú himzéssel. Lapján Borsod vármegye címere, Szt-István és a Patrona-Hungariae. A 18. század végéről.

teremben szerepelt négy múzeumi tárgy a miskolci múzeumból.⁵ A 3. teremben szintén fegyvereket állították ki, köztük több miskolcit is.⁶ A kiállítás 4. termében az írott emlékek közé a Borsod-Miskolczi Múzeum céhes gyűjteményéből egy kassai vonatkozású oklevelet választottak ki, amelyet a kassai gombkötők anyacéhe 1702-ben állított ki a miskolci gömbkötőknek, s amelyet ma a jogutód, a Herman Ottó Múzeum Történeti Dokumentációja őriz (HOM HTD I. 76. 34. 1.). A 4. teremben tekinthette meg a kiállítás közönsége azt a különleges hangszert is, amely szintén a miskolci múzeumból érkezett.⁷

Az 1903. július 23-án megnyitott és szeptember 20-ig álló kiállítást megelőzően a Rákóczi-szabadságharc 200. évfordulójáról Miskolcon is megemlékeztek, s június 15-én a Korona Szállóban tartott ünnepélyen a frissen alakult Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesület irodalmi szakosztályának elnöke, Porcs János és Miskolc polgármestere, Szentpáli István tartott beszédet.⁸



4–5. Horváth Lajos Rákóczi Ereklye-kiállításra szóló tiszteletjegye, Kassa, 1903.júl. 26. MNL BAZML XIV. 34.

Az ereklyekiállítás egyik díszvendége volt – az előkészítő nagybizottság egyik elnökeként – a miskolci ügyvéd, dr. Horváth Lajos (1824–1911) főrendiházi tag, 1895-ig Miskolc város országgyűlési képviselője, akinek hagyatékában a tiszteletjegy is fennmaradt (4–5. kép).⁹

Rákóczi és a kuruc bujdosók maradványainak felkutatása 1904-től indult meg, miután az uralkodó és a politikai elit a kormányválság közepette megegyezett hazakerülésük és újratemetésük lehetőségéről. A sírokat azonban előbb fel kellett kutatni és szükség volt kétség kívüli azonosításukra, amelyet regényes körülmények között végeztek el a kor kutatói Thaly Kálmán történész irányításával. A kutatás nem mindig járt sikerrel, az 1730-ban elhunyt Forgách Simon tábornagy esetében Török Aurél orvos-antropológus és Mihalik József régész, a kassai Felsőmagyarországi Múzeum miniszteri biztosi státusban álló igazgatója nem voltak képesek hitelt érdemlően bizonyítani, hogy a volhíniai Visnyeveczen (lengyelül: Wiśnowiec, ma: Visnivec, Ukrajna) talált síremlék valóban Rákóczi parancsnoké volt-e.¹⁰ Forgách Simon egyébként, akit Rákóczi 1705-ben börtönbe záratott, Borsod vármegyének a vezérlő fejedelem által kinevezett főispánja volt, igaz, főispáni tisztét nemigen gyakorolta.¹¹

Bár Miskolc és a megye közvéleménye 1904-től természetesen nyomon követte Rákóczi és bujdosó társai sírjának kalandregénybe illő izgalmakkal és fordulatokkal teli törökországi felkutatását, majd hazatérésük szervezését, ennek ellenére úgy tűnik, hogy a városi és megyei elit csak akkor „kapcsolt” saját jelentőségét és lehetőségeit illetően, amikor rájött, hogy a hamvakat szállító vonatnak

⁵ 100. *Sisak*, rákfarkas nyakszirtvédővel. A 17. századból... 110. *Puska*, hátracsapó keréklakatos kovás szerkezettel. A 17. századból. 111. *Puska*, előrecsapó kovás szerkezettel. A 17. századból... 123. *Lovassági kard*, egyenes, kétélű pengével, áttört kosárral. A 18. századból.

⁶ 3-ik számú terem. 31. *Alabárd*, I. József koronás névbetűjével, maratott lombornamentumokkal, feliratokkal és 1694 évszámmal... 55. *Szablya*, fekete bőrhüvelyben, a 17-ik századból... 70. *Nyilpuska*, vashál, a 17. századból... 87. *Karabély*, előrecsapó, kovás-szerkezettel, tölcészerűen szélesedő csővel. A 18-ik századból.

⁷ 4-ik számú terem. 162. *A miskolczi gombkötőcéh articulusa*, a kassai gombkötőcéh által kiállítva. 1702. december 23... 164. *Klarinét*, 2 drb. cseresznyefából. Bécsi találmány a 18. századból.

⁸ GYULAI 1988. 385.

⁹ MNL BAZML XIV. 34. 1. d.

¹⁰ KINCSES 2003. 54–55.

¹¹ GYULAI 2005. 264.

1906. október 28-án „muszáj” áthaladnia Miskolcon. A vasútépítők ugyanis Miskolcon át jelölték és építették ki a Budapest–Kassa vasúti pályát, s 1860 óta Miskolcot és Kassát vasútvonal kötötte össze.

Mindkét törvényhatóság ugyanis fontos helyi ügyekkel volt elfoglalva, a megye az október 15-én kinevezett új főispán, Kubik Béla beiktatási ünnepségeire készült, a város pedig többször módosítván az időpontot, végül október 28-ra tűzte ki nagy fia, Szemere Bertalan egészalakos szobrának felállítását. Mindkét eseményt a temetés utánra kellett halasztani.¹² Az 1906. év egyébként mind Borsod vármegye, mind Miskolc város politikai életében súlyos válságot hozott. Rögtön az év elején a vármegye közgyűlése határozatban utasította el a király által újonnan kinevezett főispánt, Brezovay András császári és királyi őrnagyot, a magyar királyi testőrség tagját, mivel ő is részese volt a hadsereg magyar vezényleti nyelve, s így a magyar alkotmány elleni támadásnak.¹³ A vármegyének végül sikerült a törvénytelennek ítélt főispántól megszabadulnia, s Kubik Béla személyében éppen a Rákóczi-ünnepségek idején kívánták új vezetőjüket felesketni és beiktatni.

Miskolcon is politikai válság fenyegetett az év első felében, mivel 1906 márciusában a szabók (a szabómunkások), majd az építők munkások béremelésért és a munkaidő csökkentéséért indított sztrájkja 1906. március 26–27-én általános sztrájkká fejlődött, melyet csak részleges megegyezés, illetve karhatalmi fellépés segítségével sikerült megoldani. A város és a Szociáldemokrata Párt helyi szervezetének történetében ez volt a leghosszabb és legkiterjedtebb miskolci megmozdulás.¹⁴

1906 őszére azonban normalizálódott a helyzet, az új főispánra váró megye és a nagy fiának szobrot állító város képes volt a Rákóczi újratemetését célzó mozgalomba és eseményekbe aktívan bekapcsolódni. A megyei és városi uraknak alig egy hónapjuk maradt, hogy elismertessék Borsodot ún. „Rákóczi-vármegye” minőségben, ugyanis az országos szervezők terve szerint csak ezek a megyék vehették részt lovas bandériummal a kassai temetésen. Miután az alispán felterjesztésére az országos rendezőbizottság elismerte Borsod jogait, a megye közgyűlése vállalta a költségeket, s kijelölt dátum, 1906. október 29. előtt három héttel megalakították az emlékbizottságot közel 150 taggal(!), egyúttal elhatározták díszbandérium felállítását 35 lovassal. A korabeli borsodi politikai elit érdekérvényesítő képességét jelzi, hogy ennél több taggal, 46 fővel csak Zemplén, az ősi Rákóczi-vármegye kapott nagyobb „kontingenst” a bandériumot illetően (gondoljunk csak arra, hogy névadó falu, Rákóc is Zemplénben fekszik!). A hivatalos küldöttségbe pedig beválasztották az éppen leköszönt és a kinevezett főispánokat: Vay Elemér bárót, illetve az említett Kubik Bélát, valamint Szentpáli István miskolci polgármestert és Ragályi Béla volt országgyűlési képviselőt.¹⁵

1906. szeptember 29-én a Miskolczi Napló „Rákóczi hamvainak fogadtatása” c. vezércikkében tudósít arról, hogy

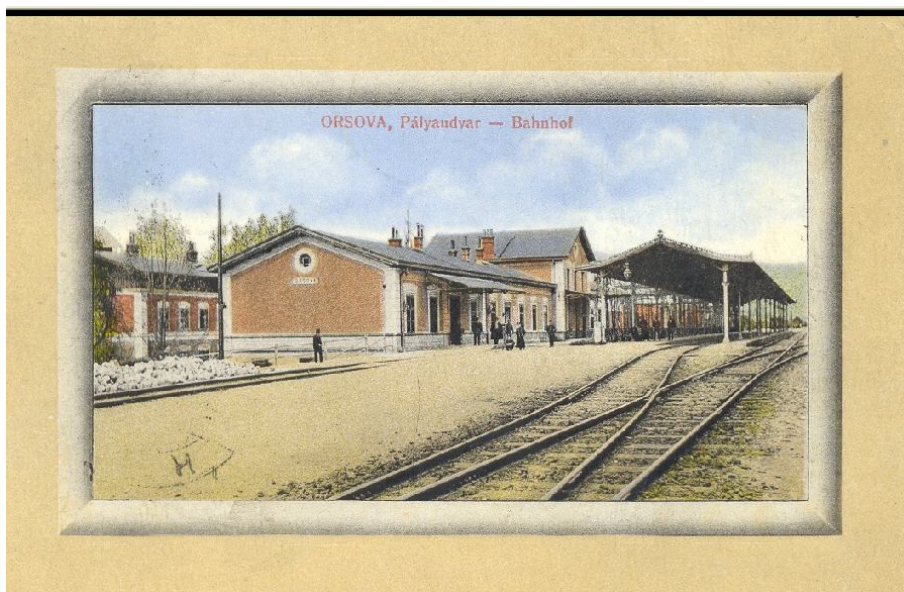
megmozdult a vármegye, megmozdult a város”. A helyi lap Miskolc és fejedelem kapcsolatára is emlékezteti olvasóit: „II. Rákóczi Ferenc abszolút nagy ember volt. Mint magyar ember pedig, mint hazáját szerető, önfeláldozó férfi, egyedül áll a magyar történelemben... Nekünk miskolczinak azonban kettőzött okunk van a Rákóczi-kultusz ápolására. A nagyfejedelemlnk itt állandó lakása volt és itt huzamosabb ideig tartózkodott. Innen küldötte rendeleteit, parancsait a vezérekhez. Innen intézett leveleket az ország városaihoz. Ide hívta tanácskozársra a nemzet bölcseit és vezéreit.

¹² GYULAI 1988. 386.

¹³ HOM HTD 53.4300–4301., 53.3004.1.

¹⁴ LEHOCZKY Alfréd: Az 1906. Évi miskolci általános sztrájk. Kézirat. HOM HTD 77. 272.198.

¹⁵ GYULAI 1988. 386–388.



6. Az orsovai pályaudvar képeslapon, 1900 körül. Zempléni Múzeum, Szerencs. Képeslap-gyűjtemény

A Rákóczi-vonat fogadása és a kassai ünnepség a miskolciak figyelmét a Rákóczi-kor felé irányította. Simon János levéltáros a Miskolci Naplóban eredeti Rákóczi-dokumentumot is közölt, a fejedelem Lónyai Ferenc ruházati hadbiztoshoz írt levelét, amely a város egyik legtekintélyesebb polgára, Lichtenstein József tulajdonában volt.¹⁶ Simon János, Borsod vármegye allevéltárnoka önálló füzetben is megjelentette kutatásait az újratemetés tiszteletére, alig egy héttel az ünnepség előtt, 1906. október 20-án.¹⁷ A szerző által „történelmi vázlatnak” nevezett helytörténeti munka utal arra, hogy Rákóczi dédapja, I. Rákóczi György 1616-tól kezdve több évig Borsod vármegye főispánja volt, majd Miskolc város 1704-től II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől bérelt bizonyos, az ónodi uradalomhoz tartozott birtokrészeket. A dolgozat kitér Rákóczi és kormányzata miskolci tartózkodásaira is, a miskolci gyűlés és a fejedelem szállása helyszínét illetően azonban nincs biztos adata.¹⁸ Simon János Miskolcot egyenesen a „legkurucabb” városnak nevezi, mivel a város nagyszámú katonát adott a kuruc seregnek, 1704-ben 567 miskolci szolgált Rákóczi hadában. A kiadványban több borsodi katonanévsort is közöl a szerző, aki utal arra is, hogy kutatásai szerint Rákóczi 1705 januárjában több hétig betegen feküdt Miskolcon. A füzetben feltűnik az a legenda is, hogy az ónodi országgyűlésen legyilkolt Turóc vármegyei követeket a miskolci Avasi temetőben hantolták el, természetesen titokban.¹⁹

¹⁶ Rákóczi Ferenc levele. (Eredetije Lichtenstein József tulajdonában). *Generose Fidelis nobis Dilecte! (Nemes és kedvelt hívünk!) Salutem et gratiae nostrae propensionem! (Üdvözlét és kegyelmünk nyilvánítása.) Minthogy hadaink számára szükséges bizonyos számú fegyverek és köntösök el készítését és Táborunkban való küldésüket biztuk és concedaltuk N. Vitézlő Lónyai Ferencz fő Comissariusus hivünkre. K'Imednek azért serio parancsollyuk, hogy a végre kívántató valamely assistentia végegett requiraltatik kld. (= kegyelmed) megnevezett Comissariusus hivünkötül keze alatt lévő jószágokból assistalni és succuralni igyekezzen. Ex Castris ad Dömsöd positis die 26. Aprilis Ao. 1704. F. Rákóczi Szathmári János Urnak, Joannes Pápai m. p. – Generoso Joanni Szatthmári ursorum (= universorum) bonorum fiscalium in Inclytis Gömörien. Hevessien. Et Exter. Szolnok Cottibus (= Comitatus) existen. (= existenti). – Anno 1704. Die 27. Aprilis presantosse(!) in castris ad Dömsöd positis in quibus... (P.H.) In: Miskolci Napló 1906. okt. 28.*

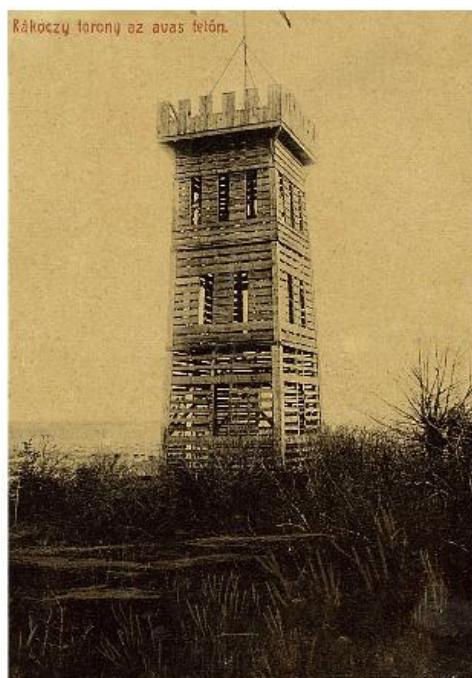
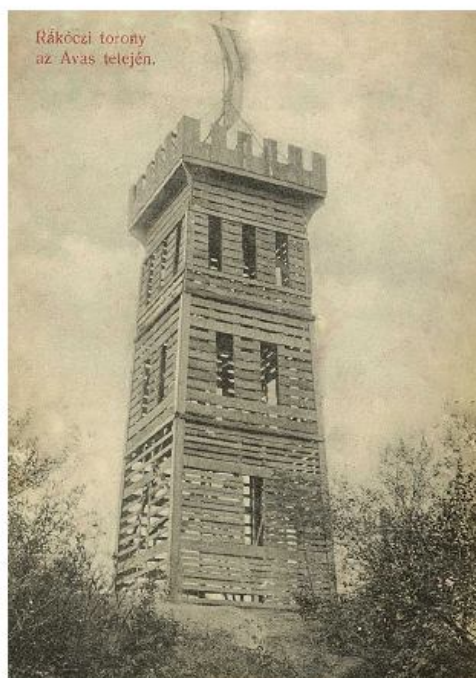
¹⁷ II. RÁKÓCZI FERENC ÉS BORSODVÁRMEGYE. TÖRTÉNELMI VÁZLAT. ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SIMON JÁNOS, BORSODVÁRMEGYE ALLEVÉLTÁRNOKA. Klein és Ludvig könyvnyomdája, Miskolcz, 1906. 16 l. – A füzet Szendrei Jánosnak ajánlott példánya (Dr. Szendrei János úrnak mély tisztelettel – a szerző. Miskolcz, 1906. okt. 26.): HOM HTD 53.3009.1.

¹⁸ *Hogy e nagyjelentőségű országgyűlés hol folyt le városunkban, erre nézve nem maradtak fel pozitív adataink. Valószínűleg az Avasi templomban, de az sem hihető, hogy a már akkor is fennállott református liceumban... A korunkig felmaradt szájhagyomány több, jelenleg is meglévő házat tulajdonít a Rákócziénak. Ezek egyik a Sötétkapunál levő görög-ház. Ennek kapuja felett ma is meglévő kő-címerfaragvány azonban – melyet sokan tévesen a Rákócziénak tulajdonítanak – egy később ott lakott osztrák főtisztnek a címere. A Rákóczi-házakként emlegetik még a Sötétkapuval szemben levő Lengyel-házat, a Hunyadi-utcán a Székely-féle bútorgyár épületét, hol az állítólagos pénzverő intézet is lett volna; tovább az Urak-utcáján az Imre-féle házat és az ennek közelében levő árva-ház-épületet.*

¹⁹ Az ez időben (1707.) lefolyt ónodi gyűlésnek két szomorú emléké szereplője: Rakovszky Menyhért és Okolicsányi Kristóf állítólag Miskolcon van eltemetve – az avasi temető régi őrházának oldalánál. Az itteni hagyomány szerint őket

Amikor Konstantinápolyból elindult a „Kelet” nevű gőzös, egész Magyarország követte az eseményeket. Borsod vármegye már Orsován (ma: Orșova, Románia) is képviseltette magát, amikor a koporsókat a gőzösről „tengelyre” tették (6. kép), majd Budapesten 100 tagú küldöttség vett részt a menetben és a ravatalozáson.

A fő attrakció azonban október 28-án estére volt kitűzve, akkor volt megállandó ugyanis egy időre a díszvonat Miskolc Tiszai nevű főpályaudvarán. A megelőző napok lázas sietséggel teltek. A szervezők úgy határoztak, hogy a bandériumot a Bercsényi-huszárok mundérjába öltöztetik, s az uniformisok mintáját egy miskolci nyomdatulajdonos, Szelényi Béla szolgáltatta, aki az Abaúj vármegyei Mecenzéfről (ma: Medzev, Szlovákia), ottani rokonaitól kapott kölcsön Rákóczi-korabeli viseleteket, s ezeket mintául véve készítették el a borsodi díszbandérium viseletét, amely az alábbi darabokból állt: „sárga csizma, király-vörös nadrág, sárga salavári, zöld dolmány sárga zsinórzattal, farkasbőr kacagány, farkasbőr kalpag, a vármegye címerével és szárnyal, kuruc fringia, vörös-kék (a Rákóczi-színek) zászlós kopja, zöld zsabrák vagyis lótakaró, csótáros kantár és magyar nyeregszerszám.”²⁰ A visszahajló csúcsos zöld süveget és a lótakarót Borsod vármegye oroszlános címere díszítette, apró rézlemezre nyomva. A díszviselet egy példánya később Borsod-Miskolci Múzeumba került, jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum sárospataki Rákóczi Múzeumának állandó kiállításán szerepel.



7–8. A miskolci Rákóczi-torony korabeli képeslapokon, 1906. Magántulajdon

Borsod vármegye és Miskolc méltón várta és fogadta a Rákóczi-vonatot, amely 1906. október 28-án éjjel 11 óra 21 perckor érkezett meg a Tiszai pályaudvarra. Miskolcon már két héttel korábban, 1906. október 15-én felállították a fából ácsolt ún. Rákóczi-tornyot a város messziről látható magaslatán, az Avas-tetőn (7–8. kép). A 15 m magas bástya alakú torony megvilágítását is körültekintően megtervezték a helyi sajtó tanúsága szerint: a torony „világító testekkel van feldíszítve, s a szélei a Rákóczi kék-vörös színeiben fog ragyogni. A torony tetején a négy sarkon bengáli fáklyák és nagy kandeláberekben színes tüzek fognak égni”.²¹ A tűzijátékot a vonat érkezésére időzítették. Nemcsak a Rákóczi-torony és a pincék, hanem a város egyik legmagasabb pontja, a színház tűzoltó-tornya is díszvilágítást kapott, 500 mécsessel világították meg.

kivégeztetésük után egy miskolczi úriasszony – kit az egyikhez gyöngéd érzelmek vagy rokoni kötelékek fűztek – éjnek idején szolgájával elhozatta s az Avason titokban eltemettette.

²⁰ GYULAI 1988. 392–398.; 6–11. kép

²¹ Miskolczi Napló 1906. okt. 28.



9–10. A Tiszai pályaudvar korabeli képeslapokon. Zempléni Múzeum, Szerencs. Képeslap-gyűjtemény



A Miskolczi Napló a vonat érkezése előtt egy nappal ismételten felhívja a miskolciak figyelmét a világitás fontosságára:

*Az Avas kivilágítása. A Rákóczi-ünnepélyt rendező bizottság ismételten fölkéri az avasi pincék tulajdonosait, hogy borházaik elejét bármilyen egyszerű módon, de okvetlenül kivilágítani sziveskedjenek... Ha egy pincénél csupán 2-3 láng lesz is, a magasan fekvő Avas hegy mindenünnen gyönyörű, tündéres látványt fog nyújtani, s a Rákóczi hamvait hozó vonatot már Nyéktől kezdve fogadja, s csaknem Szerencsig kíséri csillogásával.*²²

Este 15 ezres menet vonult ki a pályaudvarra, ahol a nyitott vasúti kocsik és a megvilágított 7 koporsó előtt zajlott le az ünnepség, melynek csúcspontja Tarnay alispán nyomtatásban is megjelent díszbeszéde volt (9–10. kép).²³ A hamvakat a miskolci Mindszenti templom és plébánia apátplébánosa szentelte be, majd az ózdi evangélikus lelkész imája következett, illetve a 200 fős helyi kórus énekszámai. A helyi sajtó, nem minden malícia nélkül, így értékelte az ünnepséget:

²² Miskolczi Napló 1906. okt. 27.

²³ ÜNNEPI BESZÉD MELYET II. RÁKÓCZI FERENC HAMVAINAK ÁTSZÁLLÍTÁSA ALKALMÁVAL MISKOLCON A VASÚTI ÁLLOMÁSON 1906. ÉV OKTÓBER HÓ 28-ÁN DR. TARNAY GYULA ALISPÁN TARTOTT. MISKOLCZ, KLEIN ÉS LUDVIG KÖNYVNYOMDÁJA, 1906. Vö.: GYULAI 1988. 2. kép.

Volt-e rend? Volt is meg nem is. A miskolci Rákóczi-ünnep tulajdonképpen két részből állt. Az egyikben szemléltetőleg bemutatták, hogyan kell ünnepélyt rendezni (ez volt a gyülekezés, kivonulás, megérkezés az állomáshoz.) A második részben viszont megmutatták, hogyan nem kell ünnepélyt rendezni (ez volt a peronon megtartott ünnep a fejedelmi vonat előtt.) Az egész egyébként olyan volt, mint egy jól megszerkesztett színdarab: Expozíció: gyülekezés a városháza és vármegyeház udvarán. Bonyodalom: A küldöttségek összekeveredése, kavarodása, a lovasrendőrök sétalovaglása, a «taszigálás», szóval a «nagy menet». A bonyodalom egyes érdekesebb momentuma: a papság beékelése a tömegbe, úgy, hogy szinte attackokkal kellett őket «kivágni» és a peronra hozni, a dalárda kívül rekedése (a legjobb hangú dalárda is ki van téve ilyen «rekedéseknek»). A derék Lányi Ernő úgy harcolt a dalárdáért, mint egy vitéz kurucgenerális, s mikor már a legnagyobb tetőpontra hágott a veszély, harsányan vezényelt: Dalárda előre, a kordonon át. Így fejlődött a bonyodalom félelmetes arányokban, s már-már katasztrófától lehetett tartani, amidőn lassan, méltóságosan begördült a nagyságos fejedelem vonata, és egyszerre elsimította a magasan járó hullámokat.²⁴

Miután a Miskolczi Napló újságírója túljutott a fejedelem vonatával elsimított hullámok verte képzeleten, a fejedelem tiszteletére rendezett színházi előadásokat idézte fel, Miskolc ugyanis, akárcsak másnap Kassa, színházi produkcióval tisztelgett a fejedelem emléke előtt, egyenesen két előadással:

*A színházban is volt Rákóczi-ünnep, a délutáni előadást megelőzőleg előadták Zivuska Andor egyfelvonásos ünnepi játékát a »Rodostói nagypénteket«... este pedig a »II. Rákóczi Ferenc fogsága« c. 5 felvonásos drámát. A katonaság, nyilván felsőbb parancsra, távol maradt a színházból, még a zenekar sem jött el. Pedig nem volt mitől tartani, a II. Rákóczi Ferenc fogsága elég jámbor színdarab.*²⁵

Október 30-án ismét előadták Zivuska Andor darabját, amelyen „szép sikere volt Csáder Irénnek, aki mint «Hungária» lelkes szavalatával viharos tapsra ragadta a közönséget. Megjelenése is festői volt.”²⁶ A miskolci eseményekről az Országos Távirati Iroda is tudósított, Tarnay alispán beszédét szó szerint is idézve:

Miskolcra jelentik: A fejedelem vonata 11 óra 21 perckor érkezett be a miskolci állomásra. Az egész város ki van világítva. A vonaton érkezők már messziről látták az Avas hegyen gyújtott örömtüzeket és az Avas hegyen ez alkalomra épített 15 méter magas Rákóczi tornyot, amely teljesen ki volt világítva és ahonnan tűzijátékkal üdvözölték a vonatot. A város, valamint az egész vármegye közönsége és pedig a vármegye minden községének képvisellete küldöttségileg jelent meg a vasútállomáson zászlókkal és minden község címerével. A megjelentek sorban álltak fel az indóházban. Megjelent az egész katolikus és ág[ostai] ev[angélikus] papság, mintegy 60-an, valamint a nőegyletek is. Mikor a vonat berobogott az állomásra, tarackdurrogások fogadták, és földig hajtották a zászlókat. A közönség kalaplevéve mély csendben fogadta a vonatot. Mikor a dalárdák a Himnuszt kezdték énekelni a csarnokban, az egész közönség velük énekelt. Azután felnyitották a fejedelem koporsóját vivő kocsit és az elkészített emelvényen dr. Tarnay Gyula alispán ünnepi beszédet mondott, amely a következőképpen szólt: Ha van nemzet széles e világon, melynek története tragikus fordulatokban bővelkedik, az legelső sorban a magyar nemzet. Ha van nemzet, amely vértanúk kiömlő vérével pecsételte meg sorsát, az is a magyar. Ha van nemzet, amely annyi balsors és titáni harc után megszerezte a jogcímét a szabadság, ez égi jelvény viselésére, az is csak a magyar. Szomorú végzete ez ennek a sokat szenvedett nemzetnek. De még szomorúbb az, hogy még haló poraikban sem mondhatta magáévá azokat, akiket a magyar nép lélek az igaz hazafiság eszményképeiül tisztelt és szeretett. Így lett Rodostó a magyar szabadság Mekkája. Majd így folytatta beszédét: Vármegyém népe Bercsényi bús huszárainak ivadécai! Ne feledd ünnepséged közben, hogy e szent hamvak iránt való hála és kegyelet kérdése téged közelebbről érdekel, mert a te szűkebb kis hazád a nagy fejedelem és bujdosó társainak emlékével a legszorosabban összeforrt. Ne feledkezz meg arról, hogy innen az ősapáink kiömlő véréből oly sokszor pirosra festett Sajó vizének partjáról Ónodon hangzott el a nagy fejedelem küzdelemre hívó szózata. Ne feledd el, hogy a Rákóczi név a magyarnak nem pusztán név, hanem eszme, a hazaszeretet megtestesülése. Beszédét így fejezte be: Ebben a felemelő tudatban bocsássuk tovább diadalútjukon a szent hamvakat és az éjjeli szellő halk susogásában, küldjük a nagy fejedelemnek

²⁴ Miskolczi Napló 1906. okt. 30.

²⁵ Miskolczi Napló 1906. okt. 30.

²⁶ Miskolczi Napló 1906. okt. 31.

immár örök szép városába üzenetünket: Hős kurucok hajléka, Kassa! Borsod szent ereklyét, nemzeti kincset továbbít neked. A beszédet percekig tartó éljenzés és taps követte. Ezután Blazejovszky rom[ai] kat[olikus] apátplébános beszentelte a hamvakat. Utána Thuróczy Pál ág[ostai] ev[angélikus] esperes szentelte be Thököly hamvait, majd pedig az egész közönség, mintegy 15 000 ember kalaplevéve a Himnuszt énekelte. Általában kiemelték a vonattal érkező küldöttségek tagjai, akik Orsovától kezdve kísérik a hamvakat, hogy oly példás rendet, amelyet semmi sem zavart, mint Miskolcon, nem tapasztaltak sehol. Amíg a vonat állott, az összes zászlókat meghajtva tartották és az egész közönség kalaplevéve állott a szent hamvak előtt. A vonat mentén fáklyás emberek világították be a pályatestet egész Zsolcáig. A rendre a csendőrség és a városi rendőrség ügyelt. A vonat 11 óra 51 perckor indult el a Rákóczi induló hangjai mellett.²⁷

Az MTI jelentésében Miskolc jelesre vizsgázott, az alispán beszéde sem tartalmazott kevesebb szóvirágot (titáni harc, vértanúk kiömlő vére, szent hamvak, éjjeli szellő, ősapáink kiömlő vére stb.) mint az ünnepségsorozat többi számtalan szónoklata. A Rákóczit méltató irodalmi művecskék alkotói közé Miskolc és a régió koszorús költője, Lévy József is felsorakozott, a Miskolczi Napló a vonat Miskolcra érkezésének napján a címlapon hozta hatalmas betűkkel, kék-vörös keretben (a Rákóczi-színek!) alkalmi költeményét:

Lévy József: Rákóczi Fejedelem

*Még reszket az örömtől a magyar föld
Öröme gyujtják a közel napok:
Kétszázados elfojtott vágya bétölt,
Dőlt keble új életforrást kapott:
Dicső fejedelmét nem hiába várta,
Szent hamvait most már keblébe zárta,
E hamvakból örök tűz ébredend,
S a múlt emléke szebb jövőt teremt.*

Lévy klapanciáival, sőt képzavaraival teljes lett Miskolc és Borsod főhajtása a fejedelem és anyja, valamint a többi kuruc főember előtt. A megyei és városi vezető elit alkotta küldöttség, illetve a 35 fős borsodi díszbandérium mellett Borsod megyéből, s főként Miskolcra sokan utaztak egyénileg is Kassára. A MÁV több különvonatot is indított Miskolcra éjszaka, az első éjjeli 2 órakor indult és hajnali 4 óra 12 perckor ért Kassára. A vasút kedvezménnyel segítette az ünneplőket, másodosztályú jeggyel első osztályon, harmadosztályú jeggyel másodosztályon lehetett utazni, a harmadosztályra pedig félárú jegyet válthattak az utasok. Voltak, akik már korábban Kassára érkeztek, s a *Felsőmagyarország* cikkére hivatkozva a Miskolczi Napló „Uzsorás kurucok” címmel az alábbiakat írta az élelmes kassai polgárokról:

Mint a fogadó és elszállásolási bizottság jelenti, nagyon elharapózott a meggazdagodási vágy a kassai «kurucokon». Egy szobáért egy éjjelre nemcsak 24 koronát, hanem még többet is kérnek. Ez bizony nem ölt valami jó fényt a kassai «kurucokra».²⁸

A helyi sajtó tudósított arról is, hogy Kassán a jobb helyekre szóló jegyeket már előre meg lehet venni, tribünjegyek kaphatók Quirsfeld Jánosnál a Fő utca 51., Radó Bélánénál a Deák Ferenc utca 27., Vulkán Antalnál a Kossuth Lajos utca 1. alatt, illetve az Európa és Schalkház szállodák portásainál, valamint az állomási dohánytőzsdében.

²⁷ Országgyűlési értesítő. A Magyar Távirati Iroda és Budapesti Tudósító együttes kiadása. 1906. okt. 28. III. esti kiadás. Jelzet: MNL OL K 26–1906–XLI–86 (I)–5313.

²⁸ Miskolczi Napló 1906. okt. 18.

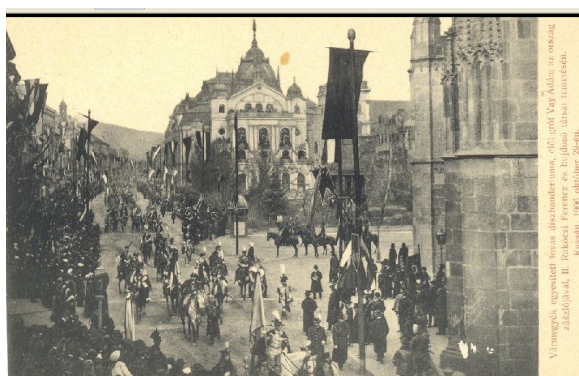


11. Rákóczi koporsóját a dómba viszik. Kassai fényképész felvétele, 1906. HOM TGY 91.78.

A másnapi kassai ünnepséget a korabeli sajtó, valamint a hivatásos és amatőr fényképészek hihetetlen érdeklődése kísérte, később a kassai fényképészek nagyméretű fényképeket árultak az eseményről (11. kép),²⁹ sőt képeslap-sorozaton is megjelenítették (12. kép). Miskolcot és Borsodot a bandériumon és a hivatalos küldöttségen kívül számosan képviselték a menetet kísérve. A kassai temetésen a miskolci bandérium az egyesített díszbandérium része lett (13. kép), s valóban emelte az ünnepség fényét. A miskolci lovasok, a zöld-vörös viseletbe öltözött Bercsényi-huszárok vonulását pár nappal később a legnépszerűbb képeslap, a *Vasárnapi Ujság* hasábjain az egész ország láthatta (14. kép).³⁰ Úgy tűnik, jól döntött a megye vezetése, amely gyors elhatározásával az idők szavát meghallva, pár nap alatt az ország érdeklődésének homlokterébe került.



Gróf Bercsényi Miklós koporsójának a gyászlocsról a székesegyházba való vitelét Kassán, 1906. október hó 29-ikén.



Vármegyei egyesített díszbandérium, elől gróf Vay Ádám az ország zászlójával. II. Rákóczi Ferenccel szembe fordított zászlóval. (A zászló a zászlótervező által készített.)
Miskolc, 1906. március 28-án.

12–13. Képeslapok a temetésről készült sorozatból, 1906. Zempléni Múzeum, Szerencs. Képeslap-gyűjtemény

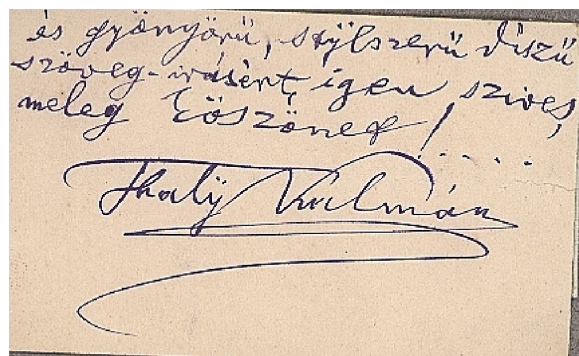
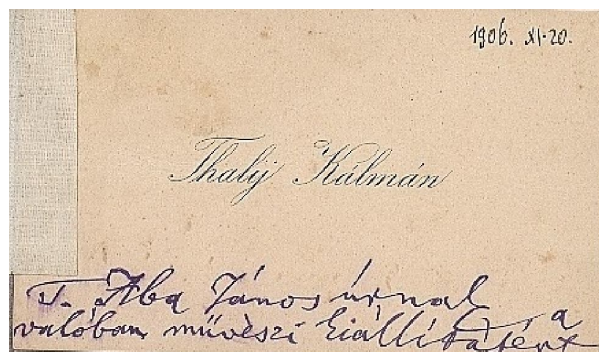
²⁹ Rákóczi koporsóját a kassai dómba viszik. (Fénykép 24x29 cm). HOM TGY 91.78. Jelzés: *Phalnik és Fia * 1906 * Kassán*

³⁰ A borsodi bandérium (Bercsényi-huszárok) a kassai temetésen. *Vasárnapi Ujság* 53. (1906)/45. (1906. nov. 11.)



14. A Bercsényi-huszárok a Vasárnapi Ujságban (1906. nov. 11.)

Rákóczi és a bujdosók újratemetése egy új, illetve újabb helyi Rákóczi-kultusz megszületésének kezdete volt, amelyben a kuruc múlt a dualizmus egyik legnagyobb szabású és leglátványosabb társadalmi és társasági eseményének emlékével keveredett. Aba János kassai tisztviselő, címerfestő-kaligráfus, akinek díszes és szépen kalligrafált okleveleit a kassai ünnepeken is használták, pár nappal a kassai temetés előtt Thaly Kálmántól egy névjegyet kapott, amelyre a kuruc történész hevenyészve írta fel köszönő sorait, s ezt az etikettet a címerfestő családja egészen az 1980-as évekig őrizte. (15–16. kép).³¹



15–16. Thaly Kálmán névjegye Aba Jánosnak írt köszönő sorával. Kassa 1906. okt. 20. HOM HTD 95.38.

³¹ HOM HTD 95.38.

A Rákóczi-ünnep jelképét, az Avas tetején ácsolt Rákóczi-tornyot 1907. július 15-én lebontották ugyan, de az ideiglenes építmény, amelyről több képeslap is készült (7–8. kép), olyan mély nyomot hagyott a város közvéleményében, olyannyira kultikus épületté avanszált, hogy a két világháború között, 1934-ben újra felépítették, igaz, a korízlésnek megfelelő, az eredetitől kissé eltérő stílusban, de ugyancsak fából (17. kép). Ez a torony, melyet Miskolc legnagyobb szabású kereskedelmi és kulturális rendezvényének, a Miskolci Hétnek 1934. évi megnyitásakor avattak fel, a modern Miskolc jelképe és egyik legkedveltebb kirándulóhelye lett, amíg az 1956-os forradalom idején fel nem gyújtották, s porig nem égett.



17. Az 1956-ban leégett Rákóczi-torony.
Képeslap (1960 körül)
Dr. Gyurkó Péter magángyűjteménye

Rákóczi és ünnepélyes hazatérésének kultusza Borsod vármegyében és Miskolcon is bekerült a családi emlékezetbe. Ezt igazolják, hogy az amatőr és hivatásos fényképészek által a kassai temetésen készült fotókat évtizedekig őrizték a családok. A borsodi Bercsényi-huszárok egyénenként is lefényképeztették magukat, amint zöld mundérban, farkasbőrös kacagányban, karddal az oldalukon, kezükben zászlós kopjával ülnek lovukon.

A Herman Ottó Múzeum gyűjteményébe két olyan keretezett fénykép is bekerült, melyeken a családok, ha nem is a kuruc ősokeket, de legalább a Rákóczit utolsó útjára kísérő, a vármegyei elithez tartozó elődöket idézték fel és tisztelték. Az egyik fotót a Dunky Fivérek neves miskolci fotóműterme készítette a borsodi díszbandérium egyik (ismeretlen) tagjáról földszintes háza udvarán,³² a másik az előzőhöz igen hasonló fénykép talán amatőr felvétel (18. kép).³³

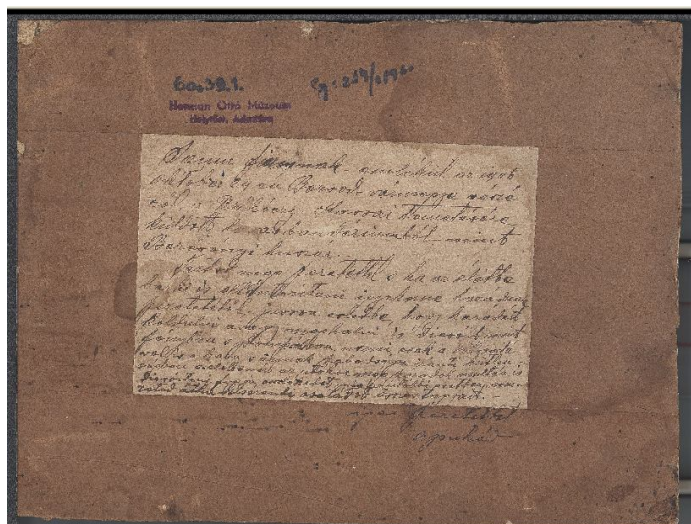


18.A borsodi díszbandérium egyik tagja korabeli fényképen. HOM HTD 60.39.1.

Hogy a fényképek valóban a családi hagyomány által megőrzött és a családi Rákóczi-kultuszt közvetítő emlékek voltak, igazolja az utóbbi fénykép hátlapjára írt ajánlás (19. kép), amelyben egy apa fia emlékezetére bízta a családi ereklyét és az abban megtestesült erkölcsi imperatívust:

³² GYULAI 1988. (HOM TGY 85.2.1.)

³³ Fénykép keretben. (28x20 cm) HOM HTD 60.39.1.



19. A 16. sz. fénykép hátlapja HOM HTD 60.39.1.

Samu fiannak emlékül az 1906 október egész vármegye részéről a Rákóczi kassai temetésére küldött lovasbandériumból mint Bercsényi huszár. Tartsd meg szeretettel, s ha az életbe bárki is eltántorítani igyekezne hazádnak szeretetétől, jusson eszedbe, hogy hazadért koldulni avagy meghalni is dicsőbb, mint fényben s pompában úszni csak a látszattával is a haza s annak szabadsága iránti hűtlenségben, s előbbemért [= az előbbiért] az utókor még századok múltán is dicsőíteni fogja emlékedet, míg az utóbbi esetben nemzedet átka kísérendi családod minden tagjait. — Igaz szeretettel, Apukád.

FORRÁSOK

HOM = Herman Ottó Múzeum, Miskolc

HTD = Történeti Dokumentáció

TGY = Történeti Gyűjtemény

MNL BAZML = Magyar Nemzeti Levéltár Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc

XIV. = Személyek (fondja)

34. = Horváth Lajos iratai (1861–1903)

MNL OL = Magyar Nemzeti levéltár Országos Levéltára

K 26 = Miniszterelnökség Levéltára

BIBLIOGRÁFIA

GYULAI 1988

GYULAI Éva: Borsod vármegye Rákóczi hamvainak hazahozatalánál. Adalékok az ünnepek viseltörténetéhez = *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV–XXVI.* (1988) 385–401.

GYULAI 2005

GYULAI Éva: Borsod vármegye a Rákóczi-szabadságharcban. In: *Évfordulós tanácskozások 2002–2004. Az élő Rákóczi IX. Történelmi tanácskozás és megemlékezés II. Rákóczi Ferenc fejedelemmé választásának 300-ik évfordulója alkalmából.* Nagyenyed, 2005. április 29–május 1. Szerk.: MUZSNAY Árpád–VITÉZ Enikő. EMKE Partiumi Elnöksége–Szatmárnémeti Kölcsey Kör, Szatmárnémeti, 2005. 260–278.

KINCSES 2003

KINCSES Katalin Mária: „Minden különös ceremonia nélkül”. A Rákóczi-kultusz és a fejedelem hamvainak hazahozatala = *Hadtörténelmi Közlemények* 116. (2003)/1. 46–73., 54–55.

SZENDREI 1886–1911

SZENDREI János: *Miskolcz város története és egyetemes helyirata I–V.* Miskolcz város közönsége, Miskolc, 1886–1911